

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮСВІТ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
РО1-М22 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Ситник Марія Романівна

Керівник:
Ковальчук Ольга Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти

Рецензент:
Пукас Іванна Леонідівна,
кандидат педагогічних наук

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1 Розвиток пізнавальних інтересів як педагогічна проблема.....	8
1.2. Поняття «проект» у психолого-педагогічній літературі.....	16
1.3. Особливості організації проєктної діяльності для формування пізнавального інтересу у молодших школярів.....	27
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНО-ПОШУКОВОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».....	33
2.1. Методи та організація дослідження.....	33
2.2. Реалізація особливостей формування пізнавального інтересу у молодших школярів засобами проєктної діяльності.....	40
2.3. Перевірка ефективності проведеної дослідно-пошукової роботи.....	48
Висновки до другого розділу.....	51
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Інноваційні процеси, що відбуваються у соціально-економічній та політичній сферах суспільства поставили систему освіти перед необхідністю перегляду традиційних підходів до навчання та виховання школярів.

Державний стандарт початкової освіти одним із найважливіших завдань визначає «безперервність освіти протягом усього життя людини», яка розглядається не тільки як міра держави для забезпечення розвитку матеріального виробництва, але і як можливість для людини вільно обирати шлях свого розвитку, життя, творчості, самоствердження.

У зв'язку з цим кожна людину, яка вступає в життя, слід насамперед навчити вчитися, прищеплювати їй інтерес до знань. Проте викликати у дорослої людини стійку потребу безперервно вчитися важко. Тому особливо важливо у початковій школі сформувати в учнів інтерес до процесу пізнання, до способів пошуку інформації, її засвоєння, переробки та застосування.

Аналіз існуючих наукових розробок за наявності різноманітних підходів показує, що в сучасних умовах навчання стає актуальним переосмислення змісту, методів та форм роботи вчителя з молодшими школярами, яке має бути спрямоване на підвищення ступеня їх пізнавальної самостійності, довільності поведінки та творчої проєктної діяльності, формування суб'єктів педагогічної взаємодії.

Проблема реалізації методу проєктів в освітньому процесі не є принципово новою ця технологія перебувала у центрі уваги дослідників різних періодів. У працях українських і зарубіжних дослідників (Г. Ващенко, І. Єрмаков, Є. Кагаров, В. Коваленко, Л. Левін, Ю. Олькерс, Є. Перовський, О. Пометун, О. Сухомлинська, І. Челюсткін, Є. Янжул) розкрито передумови становлення методу проєктів як способу організації навчання, а також проаналізовано процес його застосування у практиці вітчизняної школи в 20–30-х роках ХХ ст. Починаючи з 90-х років ХХ ст., метод проєктів повернувся в педагогічну практику і став предметом нових наукових педагогічних досліджень. Він розглядався із загально педагогічних позицій (В. Гузеєв,

Н. Кисельова, І. Колесникова, М. Морозова, О. Новиков) і методичних особливостей застосування (О. Волжина, Л. Масол, Н. Матяш, Є. Полат, Г. Сазоненко, В. Симоненко). Ученими досліджувалася, зокрема, проблема ролі методу проектів у контексті особистісно зорієнтованого навчання (І. Джужук, О. Блохін); його функцій як засобу формування ключових компетентностей (Г. Голуб, Н. Пахомова, О. Чуракова), активізації пізнавальної діяльності учнів (О. Гребеннікова, Н. Замошнікова), розвитку творчих здібностей (М. Сердюк, Т. Шевцова). Технологію реалізації методу проектів у шкільній освіті як форми інноваційної діяльності відображено в наукових працях В. Беспалька, В. Бондаря, Л. Ващенко, Ю. Громика, Л. Даниленко, О.Коберника, Н. Масюкової, Б. Пальчевського, Г. Щедровицького, С. Ящука та інших. Розвиток пізнавального інтересу як складного особистісного утворення відбувається поступово в діяльності, що має практичну спрямованість, що дозволяє дитині увійти в проблемну ситуацію. Така діяльність, надаючи можливість отримувати, синтезувати, комбінувати, активно використовувати знання, є проектною діяльністю.

Таким чином, різні аспекти проектної діяльності школярів розглянуті в психолого-педагогічній науці та практиці досить докладно, проте не розглянуто питання змісту навчального матеріалу, що впливають на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів у проектній діяльності, не конкретизовано критеріїв, принципів відбору та умов застосування такого матеріалу на уроках у початковій школі.

Аналіз шкільної практики показує, що найчастіше викладання будується на основі ініціативи, особистого досвіду та уподобань педагогів, за відсутності необхідної науково-методичної літератури, що призводить до труднощів вчителів, перевантаження учнів.

Недостатня теоретична розробленість проблеми формування пізнавальних інтересів молодших школярів у проектній діяльності, а також труднощі у практичній діяльності вчителів початкової школи у цьому напрямі визначили вибір галузі наукових досліджень.

Сьогодні, у початковому навчанні істотне місце приділяється розвитку пізнавальної активності учнів, необхідно конкретизувати способи організації творчої діяльності молодших школярів, визначити педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів у проєктній діяльності молодших учнів у класі.

Це підтверджує актуальність проблеми, поставленої у дослідженні, її теоретико-методичне значення.

Проведений аналіз навчально-методичної та наукової літератури з проблеми дослідження дозволив виділити такі протиріччя:

- на педагогічному рівні: між соціальними вимогами системи освіти та недостатньою зацікавленістю школярів у проєктній діяльності у початковій школі;

- на науково-педагогічному рівні: між необхідністю формування пізнавального інтересу у молодших школярів та недостатньою розробленістю та систематизованістю теоретичного матеріалу щодо їх формування;

- на науково-методичному рівні: між необхідністю використання проєктної діяльності у навчанні та недостатнім методичним супроводом цього процесу, який включений до освітньої діяльності.

Все вище викладене визначило тему кваліфікаційної роботи «Метод проєктів як засіб розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках «я досліджую світ»».

Об'єкт дослідження – розвиток пізнавальних інтересів у молодших школярів.

Предмет дослідження - використання проєктної діяльності як засобу розвитку пізнавального інтересу у молодших школярів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити можливість застосування проєктної діяльності як засобу розвитку пізнавального інтересу у молодших школярів.

Виходячи з поставленої мети, визначено завдання дослідження:

1. Охарактеризувати пізнавальний інтерес, його психолого-педагогічну структуру, потенційні можливості у розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів.

2. Охарактеризувати методи організації проєктної діяльності молодших школярів.

3. Підібрати засоби діагностики, визначити критерії, показники та рівні сформованості пізнавального інтересу.

4. Провести дослідно-пошукову роботу з організації проєктної діяльності молодших школярів та перевірити результати роботи через підібраний діагностичний інструментарій.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає в наступному: розкрито теоретичну основу організації проєктної діяльності дітей молодшого шкільного віку з урахуванням діяльнісного, культурологічного підходів, вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого шкільного віку, з опорою на змістовну взаємодію дорослої та дитини, при посиленні активності самої дитини в даній взаємодії; виділено показники та визначено рівні розвитку у молодших школярів пізнавального інтересу до проєктної діяльності.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання досвіду, описаного у цій роботі, на формування пізнавального інтересу в дітей віком молодшого шкільного віку.

Методи дослідження: порівняльно аналіз; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду; педагогічний експеримент; спостереження; анкетування, аналіз навчально-методичної документації та результатів проєктної діяльності молодших школярів, кількісний та якісний аналіз даних, отриманих у ході наукового дослідження.

Апробація результатів дослідження Результати магістерського дослідження висвітлено під час доповідей та виступів на науково-практичних конференціях.

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.).

Публікації. Результати дослідження відображено у статті: «Метод проєктів у початковій школі як педагогічна технологія» (2023).

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Проектна діяльність - сучасний освітній метод, який дає можливість педагогу вирішити безліч навчальних завдань та є цікавим для учнів. У створенні проектної діяльності учнів початкових класів велику роль грає педагог. Він виконує багато ролей: інструктор, наставник, консультант, помічник тощо.

У початковій школі необхідно ретельно підходити до вибору тематики проєктів, намагаючись максимально зацікавити учнів. У цьому важливо запобігти перекиданню участі у проєкті на плечі батьків, тобто саме учень має брати активну участь у проєкті. В основі успіху проектної діяльності лежить комплекс принципів, основними з яких є: різноманіття, відкритість, виразність, ясність, свобода самовизначення та відповідальність вибору.

Проектна діяльність активізує мотивацію школярів від мети до результату, потребує вирішення певних завдань на етапах діяльності, стимулює до самостійності та відповідальності, забезпечує умови для самореалізації особистості.

Під пізнавальним інтересом розуміється вибіркова спрямованість особистості на певні предмети та явища навколишнього світу. Пізнавальний інтерес є одним з найважливіших мотивів навчальної діяльності в початкових класах та запорукою хорошої навченості та успішності молодших школярів. Проблема формування та розвитку пізнавального інтересу протягом тривалого періоду хвилювала та продовжує хвилювати педагогів та психологів.

У початковій школі дуже важливо грамотно організувати роботу з формування та розвитку пізнавального інтересу, оскільки саме у цьому віковому періоді формуються перші навички навчальної діяльності.

Велика роль у формуванні пізнавального інтересу належить вчителю. Саме від того, яким чином буде побудована навчальна діяльність, чи зможе залучити вчитель учнів початкових класів, залежить успіх розвитку пізнавального інтересу.

Проектна діяльність має великий потенціал у сфері формування пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку, оскільки відрізняється максимальною включеністю дітей, що дозволяє досягти більшої зацікавленості.

Проект – це мета, прийнята та засвоєна дітьми, актуальна для них, це дитяча самодіяльність, це конкретна практична творча справа. Метод проєктів актуальний та дуже ефективний. Його використання дозволяє формувати та активізувати пізнавальний інтерес молодших школярів; дає учням можливість експериментувати, синтезувати отримані знання, розвивати творчі здібності та комунікативні навички, що у свою чергу дозволяє успішно адаптуватися до умов, що змінюються, орієнтуватися в різноманітних ситуаціях.

Успішність реалізації навчального проєкту залежить від виконання низки вимог:

- наявність значущої в дослідному, творчому плані проблеми, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення;
- практична, теоретична, пізнавальна значимість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів;
- структурування змісту проєкту (із зазначенням проміжних результатів);
- використання дослідницьких методів, що передбачають певну послідовність дій.

У практичній частині дослідження дано опис результатів дослідно-експериментальної роботи з формування пізнавальних інтересів.

Аналіз результатів діагностики сформованості пізнавального інтересу у учнів 3 «А» та 3 «Б» класів показав, що високий рівень сформованості пізнавального інтересу мають дуже мало учнів, більшість характеризуються наявністю середнього та низького рівня сформованості пізнавального інтересу. Понад те, відзначається зниження зацікавленості учнів у шкільному навчанні. Крім того, у ході дослідно-експериментальної роботи ми зіткнулися із низкою проблем:

- низький рівень самостійності учнів у навчальному процесі;
- невміння дотримуватися прочитаної інструкції, яскраво виражене в нездатності уважно прочитати текст, визначити послідовність дій, а також виконати роботу від початку до кінця відповідно до завдання;
- розрив між пошуковою, дослідною діяльністю учнів та практичними вправами, під час яких відпрацьовуються навички;
- відсутність навичок перенесення знань з однієї освітньої галузі в іншу, з навчальної ситуації - у життєву.

Багато з цих проблем є наслідком низького рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів, і, як наслідок, відсутністю мотивації до навчання. Все це говорить про необхідність організації дослідно-пошукової роботи з розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами проектної діяльності.

Зазначено, що разом із учнями було обрано спрямованість проектних робіт у рамках реалізованої програми, яка включала такі теми: 1. «Розкажи про себе», 2. «Я і моя сім'я», 3. «Місто, моє рідне місто», 4 «Смішне ім'я у квітки», 5. «Нове життя старого велосипедного колеса». По кожній із тем було реалізовано окремий проект. Учні брали активну участь та демонстрували велику зацікавленість.

Аналіз результатів дослідно-пошукової роботи дозволив говорити про ефективність проведеної дослідно-пошукової роботи з розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами проектної діяльності.

Мета та завдання даної роботи були виконані. Вивчено принципи проектної діяльності, її впливу на розвиток особистості учнів початкової школи. Нами вивчені педагогічні та психологічні науково-методичні видання, які допомогли розкрити аспекти даної роботи: роль у розвитку особистості, поняття проект, метод проектів, проектна діяльність; вимоги до проектів; класифікацію проектів; виконання презентацій проектів; особливості здійснення проекту у початковій школі. Проаналізовано готовність молодших школярів до проектної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва І. Чи не заважають учні творчому вчителєві? Творча педагогічна діяльність як чинник психотравматизації вчителя. *Гуманітарні науки*. 2005. №2. С. 105-110.
2. Андрійчук Б.І., Данильченко Н.Г. Проектна діяльність учнів початкової школи. 2013. №2 (42).
3. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи. Київ. Кондор. 272 с.
4. Бєх І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-практичні засади. Київ. Либідь. 344 с.
5. Богданюк А. Креативність особистості, здатність до творчого нестандартного мислення – головна умова розвитку сучасного суспільства. Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Чернівці, 2-4 листопада 2015 р.). С. 198-201. Бугрій О. Творчість у педагогічній діяльності. *Вища школа*. 2009. №4. С. 87-92.
6. Букатий В.М. Педагогічні таїнства дидактичних ігор: навчального-методичний посібник. Київ, 152 с.
7. Белєнька Г. В. Роль гри в житті дитини молодшого шкільного віку *Заступник директора школи*. 2013. № 4 (17). С. 25–34.
8. Бібік Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 10. С. 53–56.
9. Бондар В. І. Конкурентоздатність педагога як складова його професійної компетентності. *Початкова освіта*. 2008. № 7. С. 22–23.
10. Волобуєва Т.Б. Дослідне поле інноваційної майстерності. Донецьк. Каштан, 2013. 399 с.
11. Гільманов С. Творча індивідуальність педагога. *Шкільна практика*. №1. С. 197-207.
12. Голубенко М.К. Проектна діяльність у школі. Київ. Шкільний світ, 2007. 128 с. Грищай Н.Б. Методична культура як важливий компонент системи

методичної підготовки майбутнього вчителя біології. Суми: Сум. ДПУ імені А.С.Макаренка. № 7 (25). С. 3-9.

13. Гузан І., Филик Н., Кухарчук Л. Вершини педагогічної творчості. *Початкова школа*. 2009. № 11. С. 60.

14. Євтух М.Б. Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя. Педагогічна газета. №8-9. С. 7.

15. Жерновникова О. Питання стимулювання самостійної навчальної діяльності студентів у психолого-педагогічних дослідженнях. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній шк. зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя. 2011. Вип. 13 (66). С. 70–75.

16. Завальський Ю.І. (2010) Конкурентноспроможний вчитель: теорія і практика: навчальний посібник. Чернівці. Букрек. С. 102-103.

17. Землянська Е.Н. Навчальні проекти молодших школярів. *Початкова школа*. 2005. № 9.

18. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: підручник. Київ. Вища школа, 422 с. Зязюн І.А. Педагогічна спрямованість – найголовніша характеристика майстерності. *Імідж сучасного педагога*. №1-2 (80-81). С. 5-7.

19. Іванова Н.В. Можливості та специфіка застосування проектного методу в початковій школі. 2004. №2.

20. Калініченко А. В. Мотивація та мотиваційний процес: сутність та поняття. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 42. С. 417–420.

21. Карпенко О., Федорович А. Основи педагогічної майстерності. Дрогобич. РВВ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка, 2013. С. 149- 157.

22. Кобаль В. І. Дидактичні умови розвитку пізнавальних інтересів учнів. Теоретичні питання культури, освіти та виховання. зб. наук. пр. Київ. нац. лінгв. ун-т, Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. К. Вид. центр КНЛУ, НМАУ, 2003. Вип. 24. С. 20–24.

23. Кондратова Л.Г. Організація проектної діяльності учнів в позаурочний час. Харків. Основа, 2009. С. 124.

24. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова. Монографія. Донецьк. Юго-Восток, 2009. 375 с.
25. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій: теоретико-методичні аспекти. Монографія. Умань. Софія, 2008. 332 с.
26. Конишева Н.М. Проектна діяльність школярів. *Початкова школа*. 2006. №1. Кравчук Л. Розвиток емоційно-вольового компонента соціальної сфери особистості. *Початкова школа*. №7. С. 43-44.
27. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). навч. посіб. Вид. 2-ге. Київ. Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
28. Краснощок І. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя як складова педагогічної освіти. *Рідна школа*. 2007. №4. С. 24-27.
29. Мадзігон В. М., Нісімчук А. Технологія креативної педагогічної освіти: монографія. Ін-т пед. технологій. Луцьк. Твердиня, 2011. 509 с.
30. Мантула Т.І. Проектні технології: теорія і практика. Кіровоград. ТОВ «ПОЛІМЕД-Сервіс», 2008. 150 с.
31. Мартиненко С. Актуалізація проблеми формування діагностичних умінь учителя в навчально-виховному середовищі. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини, 2007. Вип. 22. С. 45–52.
32. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ. Просвіта. 2000.
33. Новик І. М. Сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів початкових класів до діагностування розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. ст. Ялта : РВВ КГУ, 2013. Вип. 41. Ч.1. С. 301–306.
34. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: монографія / В. О. Огнев'юк. Київ. Знання України, 2003. 450 с.

35. Онопрієнко О. (2007) Проекти в початковій школі : тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. Київ. Шкільний світ, 2007. 128 с.
36. Орлова Л.А. Участь молодших школярів в проєктнодослідницькій роботі. Початкова школа. 2007, №3. С. 12-16.
37. Пальшкова І.О. Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя: навчальний посібник. Київ. Видавничий Дім «Слово». 192 с.
38. Педагогічна творчість і майстерність: хрестоматія. Київ. Інститут змісту і методів навчання, 2000. С. 98-111.
39. Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології. Київ. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. С. 165- 174.
40. Пихтіна Н. П. Педагогічна творчість. Ніжин. держ. унт ім. Миколи Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 175 с.
41. Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище загальноосвітнього закладу гуманітарного профілю. Донецький національний ун-т. Донецьк. Донеччина, 2007. 640 с.
42. Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів : інтерактивні технології у ВНЗ. Умань. РВЦ «Софія», 2007. 66 с.
43. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ. Грамота, 2013. 504 с.
44. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя. *Рідна школа*. 2001. №5. С.55-57. Синельников В.М. Самовиховання як діяльність і його психологічні особливості. Педагогіка і психологія. № 3 (48). С. 34-41.
45. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: підр. для студ. вищих пед. закладів. Київ. Міленіум, 2006. 344 с.
46. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Наукові записки*. Серія. Педагогіка. 2010. № 1. С. 261-266.
47. Степаненко О. Особистісні та професійні якості творчого педагога. *Нова педагогічна думка*. 2007. №4. С. 82-90.

48. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. Київ. Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
49. Франчук О.В. Інноваційні технології на уроках читання: Методична система ЧПКМ. Харків. Вид. група «Основа», 2009. 192 с.
50. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11–15.
51. Цимбалюк І.М. Підвищення кваліфікації вчителя: розвиток творчих здібностей молодших школярів: Навч.-метод. посіб. Київ: ВД «Професіонал». 222 с.
52. Чернишов О. Творчий обдарований учитель – учитель майбутнього. Директор школи, ліцею, гімназії. 2009. №6. С. 18-21.
53. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 560 с
54. Шахірева Н. В. Психолого-педагогічні аспекти проектної діяльності молодших школярів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету*. Миколаїв: МДУ, 2008. Вип. 20. Т. 2. С. 222–227.
55. Шевчук Л. М. Проектна діяльність як спосіб організації роботи молодших школярів над текстом. *Problems and prospects of implementation of innovative research results*. Valletta, Republic of Malta, 2019. № 13. Volume 3. С. 67–71.
56. Шевченко Н. О. Особистість молодшого школяра. Київ. Главник, 2008. 128 с.
57. Шевченко Н. О. Особистість молодшого школяра. Київ. Главник, 2008. 128 с.
58. Шевчук М. О. Проекти на уроках інформатики в початковій школі як засіб формування інформаційно-комунікаційної компетентності молодших школярів. *Наукові записки НДУ імені М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2022. № 2. С. 89–95.

59. Шустваль С. М. Пізнавальний інтерес як мотив навчальної діяльності. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. Запоріжжя, 2007. Вип. 41. С. 379–383.
60. Щербань П. Сутність педагогічної культури. *Вища освіта України*. 2004. № 4. С. 2-3.
61. Юрчик О.В. Впровадження проєктної технології в навчальний процес. Хмельницький. НВО №5 ім. С. Єфремова, 2015. 88 с.
62. Юрченко В. Формування в учнів комунікативної компетентності – важливе завдання початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 4(133). С. 59- 62.
63. Яковишина Т. Педагогічна творчість. навч.-метод. посібн. Рівне, 2012. 128 с.
64. Яременко Н. Зробіть гру захоплюючою: методика підготовки та проведення ігрових програм. *Шкільний світ*. 2005. Листопад. № 42.
65. Ярощук Л. Г. Методика виховної роботи: навч.-метод. Комплекс. Київ. ВД «Слово», 2012. 320 с.